

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
“ ___ ” _____ 2017р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра**

зі спеціальності «076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

за магістерською програмою професійного спрямування

«Економіка, планування та управління бізнесом»

на тему: «Дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку (на прикладі
ринку молока)»

Виконавець:

студент М12 групи факультету ЦЗФН

Кодлов Євген Олександрович

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Осипова Марія Михайлівна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ МОЛОКА	6
1.1. Теоретичні основи економічного механізму функціонування ринку молока	6
1.2. Особливості функціонування і регулювання ринку молока	13
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ МОЛОКА В УКРАЇНІ	27
2.1. Аналіз сучасного стану вітчизняного ринку молока на внутрішньому ринку.....	27
2.2. Аналіз зовнішньо - економічної діяльності ринку молока України	36
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ МОЛОКА В УКРАЇНІ	49
3.1. Визначення основних проблем та пріоритетних напрямів розвитку молочної галузі	49
3.2. Європейський досвід функціонування і регулювання ринку молока.....	58
3.3 Прогнозні тенденції розвитку ринку молока України.....	62
ВИСНОВКИ	68
Список використаних джерел	71

Вступ

Актуальність теми зумовлена тим, що необхідність вирішення проблем молочної промисловості з метою забезпечення її ефективного функціонування для задоволення цілей виробників, переробників, споживачів, підвищення рівня конкурентоспроможності як на вітчизняному, так і на зовнішньому ринку роблять актуальним проведення дослідження в даній галузі. За своєю суттю досліджуваний ринок є важливим сегментом продовольчого ринку, що забезпечує потребу населення у важливих речовинах, які формують основу людського харчового раціону.

Молоко – харчовий продукт – джерело отримання вітамінів та мікроелементів, яких ми потребуємо починаючи від народження. Тваринне молоко є продуктом, який найшвидше вводиться в раціон немовлят після молока матері або заміняє його у разі потреби. Відповідно до цього, в системі харчування воно формує енергетичну та харчосмакову основу для нашого росту, розвитку, становлення і життя взагалі.

За науково обґрунтованими нормами харчування молочні продукти повинні складати третину харчового раціону людини. Тому погіршення стану ринку молока і молочних продуктів негативно впливає на харчування населення, а отже, і на здоров'я нації.

Внаслідок впливу чинників загальноекономічного та внутрішньогалузевого характеру в молочній галузі протягом останнього десятиріччя спостерігаються негативні процеси: зменшення обсягів виробництва, скорочення поголів'я та зниження продуктивності корів, товарності, зростання збитковості. Як наслідок, зменшились обсяги виробництва молочних продуктів, зросла різниця між закупівельними і роздрібними цінами та регіональна варіація роздрібних цін на продукцію, стала очевидною нерозвиненість ринкової інфраструктури та відносин між виробниками молока, переробниками й іншими агентами ринку. Вищезазначені

явища позначились на катастрофічному зниженні рівня споживання молока і молочних продуктів.

На сучасному етапі реформування економіки України недостатньо вирішеним питанням залишається пошук шляхів ефективного розвитку ринкового господарства з метою регулювання обсягів виробництва продукції та її збуту. Особливо відчутно ця проблема позначається на функціонуванні продовольчого ринку, рівень розвитку якого впливає на забезпеченість населення продуктами харчування та соціально-економічний стан держави.

В сукупності продовольчих товарів важливе місце належить молочній продукції. Забезпеченість населення країни життєво необхідними продуктами харчування, що виробляються з молока, залежить від розвитку такої складової ринку продовольства як ринок молока і молочної продукції.

При необхідному матеріально-технічному забезпеченні, удосконаленні соціально-економічних відносин та раціональній структурній перебудові галузі виробництво молока на душу населення можна довести до 450-500 кг, що зумовлює орієнтацію України не тільки на самозабезпечення населення молочними продуктами у межах науково обґрунтованої норми споживання, але й на експорт їх значної частини.

Особливі властивості молока і продуктів його переробки зумовлюють необхідність стабільного розвитку виробництва та збуту цих продуктів: безперервного забезпечення населення молочними продуктами та гарантованого надходження сировини до переробних підприємств. Тому ефективний розвиток молокопродуктового підкомплексу можливий лише в умовах злагодженої роботи всіх підприємств, пов'язаних із виробництвом, переробкою та реалізацією молока і молокопродуктів. Теоретичним і практичним аспектам формування та функціонування ринку молока і молочної продукції присвячено ряд наукових праць вчених економістів-аграрників: П.Т. Саблука, П.М. Макаренка, П.С. Березівського, В.І. Бойка, Н.К. Васильєвої, О.В. Березіна, В.А. Марченка, Л.А. Євчук, А.М. Михайлової та ін.

Мета випускної роботи – теоретичні, методичні та прикладні аспекти в дослідженні кон’юнктури ринку молока. Для реалізації вище зазначеної мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- дати характеристику теоретичним аспектам ринку молока;
- дослідити особливості формування та функціонування ринку молока в Україні;
- проаналізувати обсяги виробництва, динаміку цін, обсяги експорту молока та молочних продуктів, тобто кон’юнктуру вище зазначеного ринку;
- виявити основні проблеми і недоліки сучасного ринку молока в Україні;
- з’ясувати основні передумови для покращення стану і розвитку ринку молока.

Предмет дослідження – особливості кон’юнктури ринку молока.

Об’єкт дослідження – вітчизняний ринок молока.

Методи дослідження. В процесі дослідження застосовувались: діалектичний метод пізнання, метод наукової абстракції, аналізу та синтезу, методи історичного аналізу, співставлення, групування, графічного аналізу, методи порівняльного аналізу, економіко-статистичні методи, використовуючи пакет інструментарієв Microsoft Excel для побудови прогнозних тенденцій.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, фахова література, матеріали наукових конференцій та періодичних видань, статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики України.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконаної кваліфікаційної роботи підготовлена наукова стаття «Особливості вітчизняного ринку молока», яка опублікована у науковому віснику ФЕУП №26, 2017 р.

ситуації у споживанні молока та молочних продуктів, а також стимулювати та заохочувати до споживання молока населення країни, пристосовувати його до швидкості адаптації відносно ринкових змін.

Висновки до розділу 3

1. Як можна судити із проведеного аналізу стану ринку молочної продукції, кризові, явища, характерні для всієї національної економіки, в значній мірі зачіпають також систему виробництва і розподілу молока та продукції її переробки. Окрім окреслених проблем із постачанням сировини та забезпеченням високої якості продукції, поширеними для вітчизняних молокопереробних підприємств є такі проблеми, як: низький рівень технологічного оснащення молокозаводів, застаріле обладнання; нерозвиненість ринкової інфраструктури; невисокий рівень забезпеченості сировиною та завантаженості потужностей.
2. Основним гальмом на шляху інноваційного розвитку вітчизняного молокопродуктового підкомплексу стало значне звуження ресурсно-сировинної бази, а отже, відчутне зниження виробництва молока. Успішно вирішити цю проблему вдасться за умови нарощування поголів'я та удосконалення породного складу молочних корів, покращення, а нерідко і збагачення раціону кормів, збільшення обсягів річного удою молока
3. Вихід із кризового становища на молочному ринку можливий лише за умови підвищення інтенсифікації молочного скотарства, раціонального використання ресурсного потенціалу галузі, усунення бюрократичних перепон на шляху поліпшення генетичного потенціалу стада, застосування інтенсивних технологій виробництва молока, спрямованих на збільшення виробництва конкурентоспроможної продукції, в тому числі за рахунок структурних змін у виробництві

молока в реформованих крупнотоварних господарствах і кооперативах, що розвиваються.

ВИСНОВКИ

В результаті вивчення теоретичних питань та аналізі сучасного стану кон'юнктури ринку молока можна зробити наступні висновки.

1. Умовно підходи до трактування поняття «ринок» як економічної категорії можна узагальнити в такі групи: визначення, які характеризують ринок як певний умовний простір; як тип відносин між суб'єктами економічного процесу; як механізм реалізації певних відносин: як групи людей, що вступають у певні відносини в процесі виробництва і споживання. У загальноекономічному розумінні, ринок молока – це сукупність економічних відносин, за допомогою яких здійснюються виробництво, розподіл, обмін і споживання молока і продуктів його переробки з метою задоволення суспільних потреб і отримання економічної вигоди всіма його суб'єктами відповідно до виконуваних ними функцій.
2. Функціонування ринку молока й молочних продуктів, як і аграрного ринку в цілому, має виражену специфіку, пов'язану, передусім, з особливостями сільськогосподарського виробництва, його сезонністю та залежністю від дії природних чинників, а також з характером продукції, попит на яку є слабо еластичним, оскільки визначається першочерговими життєвими потребами людей.
3. Дослідивши кон'юнктуру ринку молока, ми бачимо, що наразі спостерігається значний спад у молочній галузі впродовж останніх десяти років. Проблема нарощування поголів'я худоби та збільшення виробництва молока сирого, високоякісних молочних продуктів і розвиток відповідного товарного сегмента аграрного ринку з роками не втрачає своєї актуальності. Чинниками, які стримують розвиток галузі та негативно впливають на діяльність підприємств є - зниження поголів'я крупної рогатої худоби, значне коливання цін та їх

невідповідність витратам, неузгодженість взаємозв'язків між виробниками та переробниками, кризовий стан економіки країни, втрата міжнародних ринків збуту. Поширеними для вітчизняних молокопереробних підприємств є такі проблеми, як: низький рівень технологічного оснащення молокозаводів, застаріле обладнання; нерозвиненість ринкової інфраструктури; невисокий рівень забезпеченості сировиною та завантаженості потужностей; невисока якість кінцевої продукції підприємств молочної промисловості; обмеженість можливості широкої диференціації асортименту через низьку якість сировини; зниження попиту на продукти переробки в зв'язку із низькою купівельною спроможністю населення

4. Проаналізувавши зовнішньо - економічну діяльність України на ринку молока, ми бачимо, що Україна на світовому ринку молочної продукції втрачає свої позиції, експорт у 2016 році в порівнянні з 2012 роком знизився на 338,7 млн. \$ у грошовому вираженні та на 37,7 тис. тонн відповідно у натуральному вираженні. Проте у 2017 році спостерігається добра тенденція, адже за підсумками десяти місяців поточного року Україна поставила молочних продуктів на зовнішні ринки на суму \$225,6 млн, що на 73,2% більше, ніж за аналогічний період минулого року. Станом на вересень 2017 р., кількість затверджених експортерів з України до ЄС зросла до 19. Протягом 2016-2017 років українські експортери найбільш активно використовували безмитні тарифні квоти на вершкове масло/молочні пасти та сухе молоко.
5. Основним гальмом на шляху інноваційного розвитку вітчизняного молокопродуктового підкомплексу стало значне звуження ресурсно-сировинної бази, а отже, відчутне зниження виробництва молока. Успішно вирішити цю проблему вдасться за умови нарощування поголів'я та удосконалення породного складу молочних корів,

покращення, а нерідко і збагачення раціону кормів, збільшення обсягів річного удою молока

6. Згідно проведеного прогнозу виробництва молока в Україні продовжиться негативна тенденція та складе об'єми виробництва молока в 2017 і 2018 роках відповідно 8963 і 8528 тис. т. Така ж негативна тенденція спостерігається у прогнозі чисельності поголів'я корів та складе у 2017 та 2018 роках 1719,69 і 1692,67 тис. голів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Short Term Outlook for arable crops, meat and dairy products [Electronic resource] - Available at: http://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/short-term-outlook/pdf/2013-09_en.pdf
2. Асоціація з ЄС вимагає кращого захисту прав споживачів [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://texty.org.ua/pg/artide/editorial/read/48918/>.
3. Бабенкова Т. Ю. Засади формування інфраструктури агропродовольчого ринку України / Т. Ю. Бабенкова // Економіка та управління АПК : зб. наук. пр. Білоцерківського НАУ. - 2011. - Вип. 5(85). - 160 с.
4. Белінська Н. С. Економічна ефективність діяльності молокопереробних трансформацій в Україні : монографія / Н. С. Белінська, О. Й. Лесько. - Вінниця : ВНТУ, 2012. - 280 с.
5. Бойчик І. М. Ринкова інфраструктура: сутність та характеристика /І. М. Бойчик // Сталий розвиток економіки. - 2013. - № 3. - С. 34--41.
6. Бондаренко В. М. Розвиток ефективного виробництва молока та його промислової переробки в Україні / В. М. Бондаренко // Економіка АПК. - 2008. - № 5. - С. 61-64.
7. Бородіна О. М. Інституційний розвиток сільського господарства та села України і Росії та його гармонізація з Європейською політичною практикою / О. М. Бородіна // Економіка України. – 2012. – № 11. – С. 48–61.
8. Бутенко М. І. Моніторинг розвитку ринку молока та молочних продуктів України // Спілка молочних підприємств України. - К. - 2010. - Вип. 5. - 100 с.

9. Васильчак С. В. Формування ринку молока в Європейському союзі: уроки для України / С. В. Васильчак // Економіка АПК. - 2005. - С. 139-143.
10. Википедія - свободна енциклопедія/ Список лауреатів Нобелівської премії по економіці // [Електронний ресурс]: Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org>
11. Вісник молочників № 01 (61) 27 січня 2017. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/ua/analitika/shchomisyachna>
12. Гарбуз М. Ю. Світовий ринок молока та місце України на ньому / М. Ю. Гарбуз // Економіка та управління АПК. - 2012. - Вип. 9. - С. 20-24.
13. Говорушко Т. А. Продовольчий ринок молока України, його розвиток та перспективи / Т. А. Говорушко, В. П. Дуда // Вісник ОНУ імені І. І. Мечнікова. - 2013. - Вип. 18 1/1. - С. 102-105.
14. Гура А. М. Організаційно-економічні засади функціонування ринку продукції м'ясного скотарства / А. М. Гура // Вісник аграрної науки. Економіка. - грудень 2013. - С. 65-68.
15. Гуцул Т. А. Розвиток ринку молока в Україні / Т. А. Гуцул // зб. наук. пр. Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). - 2013. - № 1(3). - С. 89-94.
16. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
17. Діброва А.Д. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва: теорія, методологія, практика / Діброва А.Д. – К. : ВПД «Формат», 2008. – 488 с.
18. Дідур С. В. Молочна галузь України: тенденції та перспективи розвитку / С. В. Дідур, Д. Б. Лозовик // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. – 2012. – № 3 (74). – С.148-151.
19. Душка В. І. Стабільність молокопродуктового підкомплексу АПК - основа продовольчої безпеки країни / В. І. Душка, О. О. Дадак, М. М.

- Дорош // Науковий вісник ЛНУВМтаБТ імені С. З. Гжицького : Економічні науки. - 2011. - Т. 13, № 47, ч. 1. - С. 242-248.
20. Економічні напрями ефективного функціонування ринків продукції скотарства / М. М. Ільчук, М. В. Калінчик, М. М. Рудий [та ін.]. - К. : Нічлава, 2009. - 352 с.
21. Єврокомісія оштрафувала вісім країн ЄС на 409 млн євро за перевищення квот на молоко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com/ua/pererobka/show/evrokomisija-oshtrafuvala-visim-krain-es-na-409-mln-evro-za-perevischennja-kvot-na-moloko>
22. Іванова Л. С. До питання необхідності державного регулювання ринку молока та молочної продукції / Л. С. Іванова // Економіка та управління АПК : зб. наук. пр. Білоцерківського НАУ. - 2011. - вип. 5 (85). - 160 с.
23. Калетнік Г. М. Управління економічними відносинами підприємств молокопродуктового підкомплексу аграрної галузі України : монографія / Г. М. Калетнік. - Вінниця : Консоль, 2013. - 247 с.
24. Камінська В. В. Формування локального інтеграційного кластера на виробництві та переробці молока / В. В. Камінська // Економіка АПК. - 2011. - № 3. - С. 95-101.
25. Кейнс Д. Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, відсотку та грошей / Джон Мейнард Кейнс. – К.: Либідь, 1999. – 190 с.
26. Керанчук Т. Л. Сучасні проблеми розвитку молочного бізнесу в Україні // Глобальні та національні проблеми економіки. - 2015. - Вип. 4. - С. 408-413.
27. Кернасюк Ю. Потенціал українського молока на світовому ринку / Ю. Кернасюк // Агробізнес сьогодні [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua/ostannia-vip-novyna/4669-potentsial-ukraiinskogo-moloka-na-svitovomu-rynku.html>.
28. Клочко В.Н. Прогнозування і моделювання конкурентоспроможності виробництва молока в регіоні / В.Н. Клочко // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2011. – №1. – С. 43-49.

29. Комарницький І. М. Формування механізму організаційно-економічної підтримки молокопереробних підприємств, орієнтованих на експорт. / І. М. Комарницький, Г.В. Цар. // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2010. - № 2. - С. 155 – 159.
30. Копитець Н.Г. Функціонування системи збуту продукції скотарства: теоретико-практичний аспект: Монографія / Н.Г. Копитець – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 210 с.
31. Котлер Ф. Основи маркетинга : пер. с англ. / Ф. Котлер // Новосибірськ : Наука, 1992. - 736 с.
32. Кощій О.В. Теоретичні засади багатоциклічності формування економічної кон'юнктури / О.В. Кощій // Економічні науки. Серія "Економічна теорія та економічна історія". Збірник наукових праць. ЛНТУ. - Випуск 6 (23). - Ч. 1. - Луцьк, 2009.
33. Крюкова І. О. Стратегія та механізми інноваційного розвитку молокопереробних підприємств: науково-практичний аспект : монографія / О. Крюкова. - Херсон : Грінь Д. С., 2013. - 520 с.
34. Макеев В. Визначення понять «ринок» і «ринкові відносини» / В. Макеев // Економіка України. - 1997. - №2. - С. 67-70.
35. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/>
36. Молоко та молочні продукти. Вимоги при заготівлі : ДСТУ 3662-97 [Елек-тронний ресурс]. - Режим доступу : <http://vet.in.ua/menu/legislation.php?id article=155>.
37. Молочні кооперативи: реалії та перспективи [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://msb.aval.ua/news/?id=24912>.
38. Мостенська Т. Л. Показники стану молочної промисловості України / Т. Л. Мостенська // Наукові праці НУХТ. - 2009. - №29. - С. 91-94.
39. Нормативні витрати, ціни, баланси сільськогосподарської продукції в Україні та країнах світу / [О.М. Шпичак, Ю.Я. Гапусенко, С.А. Стасіневич та ін.]; за ред. О.М. Шпичака, Ю.Я. Гапусенка. – К.: ННЦ "ІАЕ", 2006. – 694 с.

40. Основи економічної теорії / С. В. Мочерний, С. А. Єрохін, Л. О. Канищенко та ін. ; за ред. С. В. Мочерного. - К. : ВЦ "Академія", 1997. - 464 с.
41. Оцінка впливу Угоди про асоціацію/ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України: наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, чл.-кор. НААН України, д.е.н. Т. О. Осташко, чл.-кор. НАН України, д.е.н. Шинкарук Л.В.; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів НАН України». – К., 2014. – 102 с.
42. Павличенко М. Г. Розвиток кооперації в молочній галузі / М. Г. Павличенко // Економіка АПК. - 2009. - № 5. - С. 38-48.
43. Пархомець М.К. Економічний механізм розвитку молокопродуктового підкомплексу АПК Західного регіону України / М.К. Пархомець – Тернопіль : Економічна думка; Ерудит, 2001. – 328 с.
44. Пащенко О. В. Функціонування ринку молока і молочних продуктів / О. В. Пащенко // Економіка АПК. - 2010. - № 8. - С. 43-48.
45. Пепа Т. В. Агропромисловий ринок: стабільність функціонування / Т. В. Пепа // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2013. - № 9 (1). - С. 64-71.
46. Передумови та економічні аспекти розвитку молокопереробних підприємств України [Електронний ресурс] / С. В. Харченко // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". Режим доступу до журн.: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=573>
47. Пиндайк Р., Рубинфельд Д. Микроэкономика.- М.: Экономика, Дело, 1992, 510 с
48. Попова О. Л. Нові пріоритети Спільної аграрної політики ЄС на 2014-2020 роки: стратегічні орієнтири для розвитку агросфери України / О. Л. Попова // Економіка України. – 2013. – № 12. – С. 89–96.

- 49.Постернікова, О. О. Розвиток ринку молока та молочних продуктів в Україні / О.О.Постернікова // Придніпровський науковий вісник. – 2014. – №11. – С. 98-101.
- 50.Про молоко та молочні продукти: Закон про внесення змін до закону України від 17.02.2010, №923 // офіційний вісник України. - 2010. - № 4 - С.182.
- 51.Проект Закону України «Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 роки» від 1.01.2012 року
- 52.Протасова, Л. В. Аналіз виробництва молока та молочних продуктів в Україні [Електронний ресурс] / Л. В. Протасова. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/1123/1/24.pdf>.
- 53.Радько В. І. Тенденції розвитку виробництва молока в Україні / В. І. Радько // Економіка АПК. - 2010. - № 11. - С. 24-28.
- 54.Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции. / Джоан Робинсон — М: Юрайт, 1986. – 450 с
- 55.Румянцева С.Ю. Эволюция понятия и методологии анализа экономической конъюнктуры / С.Ю. Румянцева // Вестник СпбГУ, 2004. - Сер. 5. Вып. 4. - С. 22-34.
- 56.Саблук, П. Т. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні / П. Т. Саблук, В. Г. Бойко. — К.: ННЦ «ІАЕ», 2015. – 340 с.
- 57.Савицька, В. Актуальні проблеми розвитку ринку молока і молочних продуктів // Економіка АПК. – 2012. – № 11. – С. 102-138.
- 58.Сальман І. Ю. Основні тенденції розвитку світового ринку молока та молокопродуктів та місце України в ньому / І. Ю. Сальман, В. І. Радько // Агросвіт. - 2015. - № 21. - С. 8-11.
- 59.Сільське господарство України 2016 [Текст] : стат. зб. – Київ : Державна служба статистики України, 2017.
- 60.Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Соцэкгиз, 1962. – 684 с

61. Сэй Ж.-Б. Трактат по политической экономии / Жан-Батист Сэй. - М.: Дело, 2000. – 540 с
62. Тимофіїв Т. Ю. Перспективи розвитку виробництва та переробки молока в контексті євроінтеграції / Т. Ю. Тимофіїв // Регіональні економічні проблеми в умовах сучасних викликів : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27-28 лют. 2015 р.). - К. : ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. - С. 65-68.
63. Ткачук С. П. Розвиток ринку молока та молокопродуктів України в умовах його адаптації до вимог Європейського Союзу / С. П. Ткачук // Біоресурси природокористування. - 2015. - Т. 7. - № 1/2. - С. 145-151.
64. Тюха І. В. Стан ринку молока: світовий та вітчизняний аспект / І. В. Тюха // Інвестиції: практика та досвід. - 2016. № 2. - С. 33-37.
65. Формування попиту та пропозиції на ринку основних видів тваринницької продукції [Текст] / Ільчук М. М., Коновал І. А., Кирилук О. Ф., Гурська І. С. - К. : Нічлава, 2012. - 363 с.
66. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції: практичний посібник / за ред. П.Т. Саблука. –К.,2012. – 294 с.
67. Чабан, Г.В. Молочна промисловість: стан, проблеми і перспективи // Економіка АПК. – 2013. – № 5. – С. 51-56.
68. Чан-Хі О. С. Регулювання експортно-імпоротної діяльності на ринку молока та молочної продукції в Україні / О. С. Чан-Хі, Р. В. Янчевський // Наук. вісн. Націон. у-ту біоресурсів і природокористування України. - 2012. - Вип. 177. Ч. 1. - С. 209-217.
69. Чемберлин Э. Теория монополистической конкуренции: реориентация теории стоимости./ Э. Чемберлин. — М: Юрайт, 1996, - 650 с.
70. Ядгаров Я. С. История экономических учений / Я. С. Ядгаров. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 230 с
71. Яців І. Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств : монографія / І. Б. Яців. – Львів : Український бестселер, 2013. – 427 с.